

РОЗДІЛ 3

ЗАСТОСУВАННЯ НОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ І ОСВІТІ ДОРΟΣЛИХ

УДК 378.6

DOI: 10.31652/2412-1142-2020-58-145-151

Васаженко Наталія Олексіївна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри правознавства і гуманітарних дисциплін
Вінницького навчально-наукового інституту економіки
Західноукраїнського національного університету, м. Вінниця, Україна
ORCID 0000-0003-3896-2128
ntl_apriori@yahoo.com

Кобилянська Ірина Миколаївна

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри безпеки життєдіяльності та педагогіки безпеки
Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця, Україна
ORCID 0000-0002-3430-5879
irishakobilanska@gmail.com

Пугач Віталіна Миколаївна

викладач кафедри правознавства і гуманітарних дисциплін
Вінницького навчально-наукового інституту економіки
Західноукраїнського національного університету, м. Вінниця, Україна
ORCID 0000-0002-1653-7473
pugach.vitalina@gmail.com

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

Анотація. Стаття присвячена пошуку та обґрунтуванню методологічних особливостей розвитку професійної компетентності фахівців економічних спеціальностей у системі післядипломної освіти. Потреба та актуальність цього дослідження зумовлені зростаючим попитом у суспільстві на висококваліфікованих економістів, які підвищують свій професійний рівень впродовж усієї професійної діяльності. Це пов'язано з тим, що в системі вищої економічної освіти між змістом наукових знань, освітніми стандартами та практичною діяльністю економістів спостерігаються значні розбіжності.

Аналіз наукової літератури з дослідницьких проблем показав, що, незважаючи на значну зацікавленість науковців у формуванні професійної компетентності майбутніх економістів, її розвитку в процесі післядипломної освіти не приділяється належної уваги. Метою статті є пошук та обґрунтування методологічних особливостей розвитку професійної компетентності економічних спеціалістів у системі післядипломної освіти.

Дослідження довело, що відсутня чітка класифікація основних форм післядипломної освіти для економістів, а також відсутні методики оцінювання професійної компетентності під час аналізу ефективності певних заходів щодо підвищення кваліфікації економістів. Відповідно, визначаються шляхи й умови розвитку змісту та форм післядипломної освіти дорослих на основі основних принципів андрагогіки. Зокрема, загальними методологічними вимогами щодо розвитку професійної компетентності економістів у системі післядипломної освіти є: структурований зміст навчальної програми; врахування наявного професійного досвіду працівників; створення можливостей для формування індивідуальної освітньої траєкторії; створення належного методологічного забезпечення всіх заходів з підвищення кваліфікації фахівців. Отже, професійне навчання фахівців-економістів має відбуватися як системне та комплексне підвищення кваліфікації з урахуванням професійного досвіду та здібностей фахівців.

Ключові слова: фахівці економічних спеціальностей, заклади післядипломної освіти, підвищення фахового рівня, вдосконалення процесу післядипломної підготовки, освіта дорослих.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Інтенсивний розвиток економічних систем, який відбувається не тільки на національному, але і на міжнародному рівнях, зумовлений розвитком техніки та технологій, формує нові вимоги щодо компетентності фахівців економічних спеціальностей. З боку роботодавця бажаними є такі властивості працівників: здатність орієнтуватися в законодавчих та фінансових новаціях, прогнозувати можливий вплив на господарську діяльність підприємства, передбачати необхідні зміни у його діяльності тощо.

Однак, варто зауважити, що в системі вищої економічної освіти між змістом наукових знань, освітніми стандартами та практичною діяльністю фахівців-економістів існує певна невідповідність. Так, внаслідок певної консервативності система підготовки фахівців в галузі економіки відстає від сучасних наукових досягнень. Відповідно, для того щоб впевнено себе почувати на робочому місці та бути конкурентноспроможним і затребуваним фахівцем, працівник має постійно вдосконалюватися та підвищувати рівень своєї фахової компетентності. На цьому етапі в нагоді вже працюючим економістам має стати система підвищення кваліфікації.

Ще одним доказом необхідності розвитку системи післядипломної освіти є те, що у всьому світі актуальність освіти впродовж життя є одним із головних векторів розвитку сучасного освітнього простору. Відповідно до цього, забезпечення якості післядипломної освіти фахівців економічних спеціальностей та пошук відповідних методичних особливостей розвитку компетентностей працівників є важливим завданням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що формування фахової компетентності майбутніх економістів обговорюються досить інтенсивно. Зокрема, зазначеному питанню присвячені праці О. Аксьонової, О. Андрєєвої, М. Вачевського, Н. Григорєвої, Л. Дибкової, В. Кулішова, Л. Лисак, Г. Єльнікової, С. Петрикової, А. Позднякової та інших.

Однак, увага науковців спрямована на формування фахової компетентності майбутніх фахівців в галузі економіки в процесі навчання у закладах вищої освіти. Зокрема, О. Курок [1] визначив теоретичні підходи щодо формування професійної компетентності майбутнього фахівця-економіста шляхом виділення інструментальних, міжособистісних та системних компетенцій його професійної діяльності. Особливості розвитку економічної освіти в контексті сучасних суспільних змін розглядали С. Пелипчук [2], С. Дембіцька, І. Кобилянська, О. Кобилянський [3, 4]. Специфічні особливості формування загальнонаукових компетентностей майбутніх економістів розглянуті в праці Н. Шостаківської [5]. Шляхи формування професійної компетентності студентів економічних спеціальностей з використанням комп'ютерних технологій навчання розробив С. Горобець [6], С. Дембіцька, О. Кобилянський [7, 8]. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх економістів у процесі виробничої практики розробила та апробувала О. Яковенко [9].

Незважаючи на значний інтерес науковців до питань формування фахової компетентності майбутніх економістів, розвиток їх фахової компетентності в процесі післядипломної освіти не досліджені.

Метою статті є пошук та обґрунтування методичних особливостей розвитку фахової компетентності фахівців економічних спеціальностей в системі післядипломної освіти.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Потреба в навчанні впродовж життя та концептуальні підходи до його організації були окреслені Рекомендаціями щодо розвитку освіти дорослих, прийнятій Генеральною конференцією ЮНЕСКО ще у 1976 році. Даним документом визначено, що «освіта дорослих» передбачає «практичне навчання, завдяки чому особи, які кваліфікуються суспільством як

дорослі, розвивають свої здібності, збагачують знання, покращують технічну та професійну кваліфікацію або отримують нову орієнтацію та змінюють свої погляди (поведінку) в подвійній перспективі всебічного особистісного розвитку та участі в збалансованому й незалежному соціальному, економічному та культурному процесі» [10, с. 23 – 24].

В українському освітньому просторі, згідно з Концепцією розвитку економічної освіти, фахівці економічної галузі після набуття освітнього рівня «магістр» повинні мати змогу підвищувати фахову компетентність в системі післядипломної освіти, метою якої є систематичне підвищення рівня економічних знань, а також опанування новітніх досягнень економіки в певній галузі [11].

Зміст поняття «післядипломна освіта» визначено в п. 1 статті 60 Закону України «Про вищу освіту», згідно з яким «це спеціалізоване вдосконалення освіти та професійної підготовки особи шляхом поглиблення, розширення та оновлення її професійних знань, умінь та навичок або отримання іншої професії, спеціальності на основі здобутого раніше освітнього рівня та практичного досвіду» [12].

Післядипломна освіта фахівців економічних спеціальностей здійснюється у таких формах:

- перепідготовка, яка забезпечує професійне навчання дорослої людини з метою оволодіння іншою професією;
- підвищення кваліфікації, яке передбачає набуття або вдосконалення працівником наявних компетентностей у межах професійної діяльності;
- стажування, в межах якого здійснюється набуття працівником певного практичного досвіду [13].

Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження та практики підвищення кваліфікації працівників економічної галузі показав, що проблемам підвищення кваліфікації саме для практикуючих фахівців-економістів приділяється недостатньо уваги. Більшість закладів вищої освіти економічного профілю у своєму складі має факультет (інститути) післядипломної освіти. Однак їх діяльність в основному спрямована на питаннях надання другої вищої освіти, а короткотермінові курси підвищення кваліфікації чи стажування для працюючих фахівців здебільшого відсутні або мають формальний характер.

В цьому контексті погоджуємося з думкою Л. Шатковської, що до причин, які негативно впливають на якість та організацію післядипломної освіти фахівців з економіки є такі:

- нерозробленість форм і структури системи післядипломної економічної освіти;
- відставання оновлення системи економічної післядипломної освіти від поточних потреб галузі;
- відсутність спеціальних установ, які б узагальнювали проблематику післядипломного навчання фахівців-економістів та формували відповідні методичні рекомендації;
- не відповідність навчальних планів ЗВО проблемам економічного розвитку суспільства тощо [14].

До цього переліку ще варто включити відсутність чітких приписів і критеріїв щодо основних форм післядипломної освіти для фахівців з економіки, а також відсутність методики оцінювання фахової компетентності для аналізу результативності тих чи інших заходів щодо підвищення кваліфікації економістів.

Проаналізувавши наукові напрацювання в окресленому напрямку та виходячи з власного досвіду роботи в цій галузі, ми сформулювали загальні методичні вимоги щодо розвитку фахової компетентності працівників-економістів в системі післядипломної освіти:

- зміст навчальної програми має бути структурований відповідно до майбутньої професійної діяльності працівника. Це положення передбачає розгляд певного професійних питання з різних точок зору: економічної, правової, психологічної тощо;
- навчальна діяльність під час підвищення кваліфікації має бути орієнтована на максимальне врахування наявного професійного досвіду працівників;

- зміст навчання має поєднуватися з наявною інформацією у свідомості працівника, доповнювати її та розширювати;
 - створення можливості формування індивідуальної освітньої траєкторії слухача, шляхом використання різних форм одержання знань і сучасних технологій, оптимальну комбінацію яких визначає саме слухач курсу;
 - визначення переліку компетентностей, які мають бути розвинуті у процесі навчання та інструменту їх діагностування;
 - створення належного методичного забезпечення усіх заходів підвищення кваліфікації із врахуванням основних положень андрагогіки.
- Узагальнюючи наведені умови, на рис. 1 зображено схему реалізації досліджуваного процесу.

Рис. 1. Особливості розвитку компетентності фахівців економічних спеціальностей в системі післядипломної освіти

Необхідність створення та розробки методологічних особливостей розвитку компетентності фахівців економічних спеціальностей в системі післядипломної освіти саме для дорослих у тому, що підвищення кваліфікації фахівців з економіки не буде вирішена за допомогою використання традиційних форм і методів навчання [15, с. 15].

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Аналіз теоретичних напрацювань з проблеми дослідження, узагальнений у даній статті та наявний практичний досвід, дає підстави визначити основні методичні особливості забезпечення ефективного навчального процесу, метою якого є розвиток фахової компетентності працівників економічної галузі. Розвиток фахової компетентності фахівців з економіки на етапі підвищення кваліфікації відрізняється від отримання вищої освіти усвідомленою потребою в неперервному професійному зростанні. Адже працівник має чітко

визначену мету, усвідомлює наслідки від успішності чи неуспішності у такому навчанні та вмотивований у підвищенні кваліфікації.

Професійне навчання фахівців-економістів має відбуватися як системне та комплексне підвищення кваліфікації з урахуванням професійного досвіду та здібностей фахівців. Впровадження інноваційних підходів щодо формування правової компетентності фахівців з обліку і оподаткування, створення якісного навчально-методичного забезпечення та використання активних методів навчання є основними умовами забезпечення ефективності процесу освіти дорослих.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Курок О. О. Формування професійної компетентності майбутніх економістів. Молодий вчений. 2017. № 3. С. 776–779.
- [2] Пелипчук С. М., Жиряда І. К. Формування професійної компетенції майбутніх економістів. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). 2013. № 2(2). С. 171–177.
- [3] Кобилянський О. В. Теоретико-методичні основи навчання безпеки життєдіяльності студентів економічних спеціальностей у вищих навчальних закладах: монографія. Вінниця: ВНТУ, 2012. 590 с.
- [4] Кобилянський О. В., Дембіцька С. В., Кобилянська І. М. Теоретичні засади формування компетенцій з безпеки життєдіяльності у студентів економічних спеціальностей: монографія. Вінниця: ВНТУ, 2014. 264 с.
- [5] Шостаківська Н. М. Основна професійна компетентність майбутнього економіста – загальнонаукова компетенція. Європейська стратегія створення освітнього середовища у вищих технічних і професійних навчальних закладах: матеріали І Міжнародної науково-практичної конференції (Рівне, 18-20 травня 2017 року). Рівне, 2017. URL: <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/21131>.
- [6] Горобець С. М. Формування професійної компетентності студентів економічних спеціальностей з використанням комп'ютерно орієнтованих технологій навчання: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Житомир. держ. ун-т імені І. Франка. Житомир, 2012. 20 с.
- [7] Кобилянський О., Дембіцька С. Використання інтернет-технологій у процесі вивчення безпеки життєдіяльності. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка. 2014. вип. 132. С. 61–65.
- [8] Кобилянський О. В., Дембіцька С. В. Педагогічні умови використання інтернет-технологій у процесі вивчення безпеки життєдіяльності. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. пр. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер». 2014. вип. 38. С. 310–315.
- [9] Яковенко О. І. Формування професійної компетентності майбутніх економістів у процесі практичної підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Інститут вищої освіти. Київ, 2015. 20 с.
- [10] Рекомендация о развитии образования взрослых, принятая Генеральной конференцией на ее 19-й сессии. (Найроби, 26 ноября 1976 г.). Париж: ЮНЕСКО, 1976. URL: <http://docs.cntd.ru/document/901839537>.
- [11] Рішення колегії Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Концепції розвитку економічної освіти» від 04.12.2003 № 12/7-4. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v12_7290-03#Text.
- [12] Закон України «Про вищу освіту» № 76-VIII від 28.12.2014, ВВР, 2015, № 6, ст. 40. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
- [13] Закон України «Про освіту» № 2657-VIII від 18.12.2018, ВВР, 2019, № 5, ст. 33. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
- [14] Шатковська Л. С. Навчання впродовж усього життя. Проблеми післядипломної освіти. Облік і фінанси АПК. 2004. № 2. С. 96-101.
- [15] Барановська Л. В., Барановський М. М. Концептуальний аспект навчання дорослих у системі вищої освіти України. Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія. 2014. Вип. 5(1). С. 14-19.

METHODICAL FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF COMPETENCE OF ECONOMIC SPECIALTY SPECIALISTS IN THE SYSTEM OF POSTGRADUATE EDUCATION

Vasazhenko Natalia Ol.

Candidate of Science (Pedagogical), Associate Professor of Law and Humanities,
Vinnytsia Educational and Scientific Institute of Economics
Western Ukrainian National University, Vinnytsia, Ukraine
ORCID 0000-0003-3896-2128
ntl_apriori@yahoo.com

Kobylanska Iryna M.

Candidate of Science (Pedagogical), Associate Professor, Associate Professor of Life Safety and Safety
Pedagogy Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, Ukraine
ORCID 0000-0002-3430-5879
irishakobilanska@gmail.com

Pugach Vitalina M.

lecturer at the Department of Law and Humanities.
Vinnytsia Educational and Scientific Institute of Economics
Western Ukrainian National University, Vinnytsia, Ukraine
ORCID 0000-0002-1653-7473
pugach.vitalina@gmail.com

Summary. The article is devoted to the search and substantiation of methodological features of the development of professional competence of specialists in economic specialties in the system of postgraduate education. The need and relevance of this study is due to the growing demand in society for highly qualified economists who improve their professional level throughout their professional activities. This is due to the fact that in the system of higher economic education between the content of scientific knowledge, educational standards and the practical activities of economists there is a certain discrepancy.

The analysis of the scientific literature on research problems showed that despite the significant interest of scientists in the formation of professional competence of future economists, the development of their professional competence in the process of postgraduate education is not studied. The purpose of the article is to find and substantiate the methodological features of the development of professional competence of economic specialists in the system of postgraduate education.

The study showed that there are no clear prescriptions and criteria for the main forms of postgraduate education for economists, as well as the lack of methods for assessing professional competence to analyze the effectiveness of certain measures to improve the skills of economists. Accordingly, the ways and conditions of development of the content and forms of postgraduate adult education on the basis of the basic principles of andragogy are determined. In particular, the general methodological requirements for the development of professional competence of economists in the system of postgraduate education are: structured content of the curriculum; taking into account the available professional experience of employees; creating opportunities for the formation of individual educational trajectory; creation of proper methodological support for all measures of professional development.

Key words: specialists in economic specialties, institutions of postgraduate education, raising the professional level, improving the process of postgraduate training, adult education.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] Kurok O. O. Formation of professional competence of future economists. *Molodyi vchenyi*. 2017. № 3. S. 776–779. (in Ukrainian)

- [2] Pelypchuk S. M., Zhyriada I. K. Formation of professional competence of future economists. Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnoho ahrotekhnolohichnoho universytetu (ekonomichni nauky). 2013. № 2(2). S. 171–177. (in Ukrainian)
- [3] Kobylianskyi O. V. Theoretical and methodological foundations of teaching the safety of life of students of economic specialties in higher education: monograph. Vinnytsia: VNTU, 2012. 590 s. (in Ukrainian)
- [4] Kobylianskyi O. V., Dembitska S. V., Kobylianska I. M. Theoretical principles of formation of competences for life safety in students of economic specialties: monograph. Vinnytsia: VNTU, 2014. 264 s. (in Ukrainian)
- [5] Shostakivska N. M. The main professional competence of the future economist - general scientific competence. Yevropeiska stratehiia stvorennia osvithnoho seredovyscha u vyshchyykh tekhnichnykh i profesiynykh navchalnykh zakladakh: materialy I Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Rivne, 18-20 travnia 2017 roku). Rivne, 2017. URL: <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/21131>. (in Ukrainian)
- [6] Horobets S. M. Formation of professional competence of students of economic specialties with the use of computer-oriented learning technologies: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04 / Zhytomyr. derzh. un-t imeni I. Franka. Zhytomyr, 2012. 20 s. (in Ukrainian)
- [7] Kobylianskyi O., Dembitska S. The use of Internet technologies in the study of life safety. Naukovi zapysky. Serii: Pedagogichni nauky. Kirovohrad: RVV KDPU im. V. Vynnychenka. 2014. vyp. 132. S. 61–65. (in Ukrainian)
- [8] Kobylianskyi O. V., Dembitska S. V. Pedagogical conditions of using Internet technologies in the process of studying life safety. Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy: zb. nauk. pr. Kyiv-Vinnytsia: TOV firma «Planer». 2014. vyp. 38. S. 310–315. (in Ukrainian)
- [9] Yakovenko O. I. Formation of professional competence of future economists in the process of practical training: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04 / Instytut vyshchoi osvity. Kyiv, 2015. 20 s. (in Ukrainian)
- [10] Recommendation on the Development of Adult Education, adopted by the General Conference at its 19th session. (Nairobi, 26 noiabria 1976 h.). Paryzh: YuNESKO, 1976. URL: <http://docs.cntd.ru/document/901839537>. (in Ukrainian)
- [11] Decision of the Board of the Ministry of Education and Science of Ukraine "On approval of the Concept of economic education development" vid 04.12.2003 № 12/7-4. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v12_7290-03#Text. (in Ukrainian)
- [12] Law of Ukraine "On Higher Education" № 76-VIII vid 28.12.2014, VVR, 2015, № 6, st. 40. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>. (in Ukrainian)
- [13] Law of Ukraine "On Education" № 2657-VIII vid 18.12.2018, VVR, 2019, № 5, st. 33. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>. (in Ukrainian)
- [14] Shatkivska L. S. Lifelong learning. Problems of postgraduate education. Oblik i finansy APK. 2004. № 2. S. 96-101. (in Ukrainian)
- [15] Baranovska L. V., Baranovskyi M. M. Conceptual aspect of adult learning in the system of higher education in Ukraine. Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Serii: Pedagogika. Psykholohiia. 2014. Vyp. 5(1). S. 14-19. (in Ukrainian)